

رویارویی در آژانس

در پی اعلام افزایش تولید اورانیوم غنی شده ۶۰ درصد توسط ایران، آمریکا و سه کشور اروپایی طرف برجام با انتشار بیانیهای به تنندی از تهران انتقاد کردند و خواستار کاهش مجدد تولید اورانیوم با غنای بالا توسط ایران شدند. در بخشی از بیانه آمریکا، آلمان، بریتانیا و فرانسه آمده است: «تولید اورانیوم با غنای بالا توسط ایران هیچ توجیه غیرنظامی معتبری ندارد. این تصمیمات بیانگر رفتارهای بی‌پروا در محیط پرتنش منطقه‌ای است.» در بخش دیگری از این بیانه مشترک آمده است: «ما این اقدام را که به تشدید بی‌وقفه برنامه هسته‌ای ایران می‌انجامد، محکوم می‌کنیم.» چهار کشور غربی در این بیانه همچنین از ایران خواسته‌اند تا فوراً این اقدامات را متوقف کرده و تشدید غنی‌سازی را معکوس کند. در ادامه این بیانه مشترک آمده است: «تهران باید به‌طور کامل با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی همکاری کند تا تضمین دهد که برنامه هسته‌ای اش کاملاً صلح‌آمیز است. ضمن اینکه ایران باید تصمیم برای تعلیق فعالیت بازسازن آژانس را لغو کند.»

این بیانه با واکنش تند تهران مواجه شد. ناصر کنعانی، سخنگوی وزارت امور خارجه در واکنش به این بیانه گفت: «بسیار مضحک است کشورهایی که خود مسئول شرایط فعلی در مورد برنامه هسته‌ای ایران هستند، با قلب واقعیت به دنبال تغییر مقصر و قربانی هستند.» کنعانی افزود: «این کشورها بهتر است به‌جای فرافکنی و موضع‌گیری‌های سیاسی، بر عملکرد در قبال مذاکرات رفع تحریم‌ها در دو سال گذشته مبروری داشته باشند و نتیجه سیاست‌های غیرسازنده خود را مشاهده کنند.» سخنگوی وزارت امور خارجه تأکید کرد: «غنی‌سازی در سطح ۶۰ درصد در مراکز غنی‌سازی ایران، همواره متناسب با نیازهای صلح‌آمیز کشور و به‌طور کامل زیر نظر آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بوده و ادامه خواهد داشت.» کنعانی در ادامه اظهار داشت: «ایران به همه حقوق و تعهدات بین‌المللی خود واقف است و در همین چارچوب، به همکاری‌های خود با آژانس ادامه خواهد داد.»

کلسی داون‌پورت، مدیر سیاست‌گذاری عدم اشاعه در انجمن کنترل تسلیحات در واکنش به گزارش آژانس می‌نویسد: «اینکه ایران تولید اورانیوم با غنای ۶۰ درصد را افزایش داده است، نگران‌کننده است. البته این تحولی نیست که باعث تغییر اساسی در شرایط شود، اما هر شکلی از تشدید تنش باعث افزایش ریسک می‌شود، به‌خصوص با توجه به افزایش تنش‌های منطقه‌ای. ایالات متحده آمریکا باید تنش‌زدایی با ایران را در اولویت قرار دهد.» آمریکا تا پیش از این با صدور قطعنامه محکومیت ایران در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی مخالفت کرده است تا زمینه برای تفاهم ماه‌های گذشته بین دو کشور فراهم شود. با این حال مشخص نیست که آیا در اجلاس فصلی بعدی آژانس که اسفندماه سال جاری برگزار خواهد شد، آیا باز هم آمریکا مانع از صدور قطعنامه‌ای علیه ایران خواهد شد یا نه. صدور قطعنامه محکومیت در شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی ممکن است باعث پیچیده‌تر شدن شرایط و کاهش تمایل تهران به همکاری بیشتر با آژانس و مذاکره با آمریکا شود.

آیا تفاهم ایران و آمریکا از بین رفته است؟

نخستین واکنش‌ها به انتشار گزارش آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در ایران افزایش شتاب‌تولید اورانیوم غنی شده ۶۰ درصدی در ایران ابراز نگرانی در مورد سرنوشت تفاهم ایران و آمریکا برای کاهش تنش در منطقه بود. تحلیل‌گران معتقدند، افزایش تنش‌ها پس از آغاز جنگ غزه، باعث شده است تا زمینه‌های تفاهم میان ایران و آمریکا از بین برود. با این حال عبدالرضا فرجی‌راد، استاد جغرافیای سیاسی معتقد است، هنوز برای صحبت کردن از ملغی شدن تفاهم پیشین ایران و آمریکا زود است. وی می‌گوید: «درگیری در غزه و تنش‌ها که در روابط ایران و آمریکا به‌ویژه در رابطه با آنچه ادعا می‌شود نیروهای نیابتی ایران در منطقه هستند، چه در دریای سرخ و چه در جنوب لبنان و عراق و سوریه، باعث شده است تفاهم

عبدالرضا فرجی‌راد
استاد جغرافیای سیاسی

در حال حاضر
واسطه‌هایی که تا پیش
از این برای رساندن
پیام میان ایران و
آمریکا فعال بودند،
درگیر بحران جاری
در منطقه هستند.

چه قطر در رابطه با
مسئله میانجی‌گری
میان حماس و اسرائیل
بخش بزرگی از ظرفیت
دیپلماتیک خود را به
کار گرفته است و چه
عمان که در رابطه با
مسئله دریای سرخ
و میانجی‌گری میان
حوثی‌ها و دولت‌های
غربی، مشغول فعالیت
است. اگر آتش‌بس
پایداری در غزه شکل
بگیرد، بار دیگر
واسطه‌های منطقه‌ای
فرصت پیدا می‌کنند

تا به موضوع ایران و
آمریکا بپردازند

نانوشته میان ایران و آمریکا فعلاً نادیده گرفته شود.» فرجی‌راد می‌گوید: «یکی از اصلی‌ترین مبانی تفاهم تهران و واشنگتن این بود که طرف‌ها تنش را در منطقه کاهش دهند. با حمایت بی‌قید و شرطی که آمریکا از اسرائیل در کشتار مردم غزه انجام داده است، برای جمهوری اسلامی ایران قابل پذیرش نیست. در واقع تهران اینگونه می‌اندیشد که آمریکا با حمایت از اسرائیل در جنگ غزه مرتکب نقض تعهدات شده است و به تنش‌های جاری در منطقه دامن زده است. از طرف دیگر آمریکایی‌ها هم همین دیدگاه را نسبت به ایران دارند و می‌اندیشند که حمله نیروهایی که وابسته یا شریک جمهوری اسلامی ایران هستند، عامل درگیری‌های غزه هستند و این تهران بود که تعهدات خودش را نقض کرده است.»

با این حال، تهران هنوز احتمال گفت‌وگو با واشنگتن را کاملاً رد نکرده است. ناصر کنعانی، سخنگوی وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران روز گذشته در نشست خبری هفتگی خود با خبرنگاران درباره خبرهای منتشرشده در خصوص متوقف شدن مذاکرات غیرمستقیم بین ایران و آمریکا در عمان گفت: «جمهوری اسلامی ایران در چارچوب التزام خود به روند دیپلماتیک پایبندی به میز مذاکره جهت بازگشت مسنولانه و متعهدانه همه طرف‌ها به برجام آماده است که جمع‌بندی به صورت کامل در چارچوب مذاکرات انجام‌شده صورت بگیرد و همه طرف‌ها مسنولانه و متعهدانه به روند مذاکرات برگردند و گزارش‌های متعدد رسانه‌ای مطرح می‌شود که نمی‌شود به تک‌تک این ادعاهای رسانه‌ای پاسخ دهیم.» کنعانی افزود: «فضای دیپلماتیک برای انجام دور جدیدی از گفت‌وگوها همچنان وجود دارد و در چارچوب رعایت خطوط قرمز ایران برای دور جدید گفت‌وگوها و بازگشت همه طرف‌ها به برجام مشکلی نداریم.»

به اعتقاد عبدالرضا فرجی‌راد، بازگشت ایران و آمریکا به میز مذاکره و از سرگیری تفاهم پیشین، به میزان استمرار جنگ در غزه بستگی دارد. سفیر پیشین ایران در نروژ و مجارستان معتقد است: «مناسبات ایران و آمریکا در شرایط معلق قرار گرفته است. اگر وضعیت جاری در منطقه و جنگ غزه برای مدت طولانی ادامه پیدا کند، ممکن است این تفاهم کاملاً از یادها برود. اما اگر آتش‌بسی در غزه به دست بیاید، ممکن است دو کشور سر میز مذاکره غیرمستقیم برگردند. در حال حاضر واسطه‌هایی که تا پیش از این برای رساندن پیام میان ایران و آمریکا فعال بودند، درگیر بحران جاری در منطقه هستند. چه قطر در رابطه با مسئله میانجی‌گری میان حماس و اسرائیل بخش بزرگی از ظرفیت دیپلماتیک خود را به کار گرفته است و چه عمان که در رابطه با مسئله دریای سرخ و میانجی‌گری میان حوثی‌ها و دولت‌های غربی، مشغول فعالیت است. اگر آتش‌بس پایداری در غزه شکل بگیرد، بار دیگر واسطه‌های منطقه‌ای فرصت پیدا می‌کنند تا به موضوع ایران و آمریکا بپردازند.»

فرجی‌راد معتقد است، مذاکرات مستقیم و غیرمستقیم ایران و آمریکا از ۷ اکتبر تاکنون کاملاً متوقف شده است. وی می‌گوید: «واسطه‌هایی که مذاکرات غیرمستقیم ایران و آمریکا را میسر می‌کردند، در ماه‌های اخیر به شدت مشغول مسائل دیگری هستند و تمام ظرفیت دیپلماتیک خود را معطوف به رویدادهای پس از حمله ۷ اکتبر کرده‌اند. قطر به‌طور خاص در مورد گفت‌وگوهای حماس با اسرائیل و آمریکا میانجی‌گری می‌کند و عمان هم در رابطه با تلاش‌ها برای کاهش تنش در دریای سرخ با انصارالله در تماس است. بنابراین بعید است که این دو کشور فرصت کافی برای واسطه‌گری میان تهران و واشنگتن داشته باشند. به نظر من پیام‌هایی هم که به گفته مقام‌های وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران تاکنون از آمریکا به ایران رسیده، از طریق سفارت سوئیس به‌عنوان حافظ منافع آمریکا در ایران به تهران داده شده است.»

آیا بایدن در مقابل فشارهای داخلی تسلیم می‌شود؟

درست از روزی که خبر حمله حماس به سرزمین‌های پیرامون نور غزه منتشر شد، سیاستمداران تندرو در واشنگتن دولت بایدن را به دلیل آنچه «ماشاسات با تهران» می‌خوانند،

تحت فشار قرار داده‌اند. سیاستمدارانی مانند تام کاتن، سناتور ایالت آرکانزاس و نیک هیلی، فرماندار پیشین کارولینای جنوبی و یکی از نامزدهای حزب جمهوری خواه برای انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۲۴ در اظهارات خود بارها دولت بایدن را به خاطر تفاهم با تهران مورد انتقاد قرار داده‌اند و حتی مدعی شده‌اند، دارایی‌هایی که تابستان امسال در چارچوب تفاهم تهران و واشنگتن آزاد شد و به قطر منتقل شد، عامل اصلی کمک به حماس در انجام عملیات ۷ اکتبر بود. کار به جایی رسید که یک سناتور آمریکایی خواستار محو ایران از روی کره زمین شد. لیندسی گراهام، سناتور ایالت کارولینای جنوبی در گفت‌وگویی تلویزیونی گفت: «بدون ایران، حوثی‌ها وجود ندارند. حوثی‌ها کاملاً توسط ایران حمایت می‌شوند. من الان شش ماه است که می‌گویم... ایران را بزنید، آنها میدان‌های نفتی در فضای باز دارند، سپاه پاسداران مقرهایی دارد که می‌توانید از فضا ببینید. آن را از روی نقشه محو کنید.»

عبدالرضا فرجی‌راد می‌گوید: «به نظر من دولت جو بایدن تا زمان انتخابات تسلیم فشارهای داخلی نخواهد شد، به‌ویژه آنکه می‌داند هر اندازه فشار بیشتری به تهران وارد کند، واکنش منفی‌تری از سوی تهران دریافت خواهد کرد. افزایش تنش در منطقه می‌تواند تأثیر منفی بر نتایج انتخابات برای دولت بایدن بگذارد. دولت بایدن نوعی شکست با احتیاط در پیش گرفته است، به‌نوعی که محتاطانه به حملات گروه‌های شبه‌نظامی منطقه پاسخ‌هایی پراکنده بدهد و هم اجازه ندهد درگیری‌ها گسترش پیدا کند. آنچه برای دولت بایدن مهم است، این است که از گسترش بحران در منطقه خاورمیانه جلوگیری کند.»

تهران و واشنگتن در مسیر رویارویی

مقام‌های ارشد در تهران و واشنگتن، به‌رغم اظهارات جناح‌های تندرو در هر دو کشور، در نزدیک به ۳ ماهی که از آغاز جنگ در غزه می‌گذرد، تلاش کرده‌اند تا با خویش‌داری یکدیگر را خطاب قرار دهند. هر دو طرف مستمراً هشدار می‌دهند، استمرار حمایت طرف مقابل از متحدانش در منطقه باعث توسعه جنگ در منطقه خواهد شد. تهران پیوسته به آمریکا هشدار می‌دهد که از حمایت بی‌قید و شرط از اسرائیل دست بکشد و آمریکا هم از ایران می‌خواهد تا از متحدان منطقه‌ای اش بخواهد که حملات به پایگاه‌های آمریکایی را در منطقه متوقف کنند. تحلیل‌گران معتقدند، ایران و آمریکا تمایلی ندارند که تنش‌ها میان دو طرف بیش از این افزایش پیدا کند و به همین دلیل محتاطانه با یکدیگر مواجه می‌شوند. هشدارهای هر دو طرف نسبت به توسعه جنگ به منطقه، به دلیل نگرانی جدی آنها از تشدید تنش و آسیب‌هایی است که ممکن است در اثر آن به منافع‌شان وارد شود. به همین دلیل هم در سه ماه گذشته تهران همواره تأکید کرده است، در تصمیم‌گیری‌های محلی برای حمله به آمریکا یا متحدانش نقش مستقیمی ندارد و این گروه‌ها مستقلاً و مبتنی بر محاسبات خودشان تصمیم می‌گیرند. در مقابل، آمریکا هم تلاش کرده است تا حملات خود را به گروه‌های منطقه‌ای به شکل کنترل‌شده انجام دهد و از تلفات زیاد در این عملیات اجتناب کند.

تحلیل‌گران معتقدند، در شرایط جاری، تهران باید سیاست‌های خود را به‌گونه‌ای تنظیم کند که گزینه بهبود روابط با آمریکا و غرب و احتمال احیای توافق هسته‌ای از دسترس‌اش خارج نشود. عبدالرضا فرجی‌راد معتقد است، با توجه به موضع‌گیری‌های اخیر مسکو در خصوص جزایر سه‌گانه ایران و همچنین سخنان وزیر خارجه این کشور در خصوص حمایت از اسرائیل در جنگ غزه و مقایسه اهداف اسرائیل در غزه با اهداف روسیه در اوکراین، بهتر است که ایران در سیاست خارجی خود احتیاط بیشتری به خرج دهد. فرجی‌راد معتقد است: «اظهارات اخیر وزیر خارجه روسیه، سرگئی لاوروف، در خصوص مشابهت رویکرد روسیه در اوکراین با رویکرد اسرائیل در غزه، باعث شود طرف ایرانی دقت و احتیاط بیشتری در مناسباتش با بازیگران عمده بین‌المللی داشته‌باشد.»

بحران اوکراین نیز تمرکز آمریکا را معطوف به خود کرده است. آمریکا تمایلی ندارد خودش را در جبهه‌های متعدد درگیر کند. اگر رخداد غیرمنتظره و غیرمترقبه‌ای، مانند حمله به منافع ذاتی آمریکا در منطقه رخ ندهد، ما همچنان شاهد استمرار وضعیت خویش‌داری خواهیم بود. براساس منطق، اگر به شرایط نگاه کنیم، کشورها بعد از یک مرحله پردازش آرمان‌گرایی و رویابافی در روابط با جهان خارج، معمولاً به واقعیت‌ها تن می‌دهند. در میان نظریه‌های روابط بین‌الملل هنوز هم هیچ نظریه‌ای به استعداد و قوت واقع‌گرایی (Realism) در روابط بین‌الملل نداریم. وقتی مشکلات برای یک واحد سیاسی یا یک نظام سیاسی بیشتر می‌شود، علی‌القاعده اگر تکویم تغییر اساسی در تعامل خودشان با بازیگران مؤثر بین‌المللی یا حتی نهادهای نظام بین‌الملل ایجاد می‌کنند، اما سعی می‌کنند رویکرد خودشان را تعدیل کنند. از این زاویه امکان اینکه نوعی تعامل هدفمند و با برنامه و مدیریت‌شده در فضای مذاکراتی جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا و مجموعه غرب صورت بگیرد، همچنان محتمل به نظر می‌رسد.

دیپلمات‌ها

رایزنی با انصارالله

در مذاکرات خاجی و محمد عبدالسلام طرفین آخرین تحولات منطقه‌ای خصوصاً موضوع غزه را مورد بررسی قرار داده و خواستار توقف جنایات جنگی رژیم صهیونیستی و برقراری فوری آتش‌بس دائم و فراگیر شدند. به گزارش ایرنا، علی اصغر خاجی، مشاور ارشد وزیر امور خارجه در امور ویژه سیاسی در ملاقات با محمد عبدالسلام، عضو شورای سیاسی انصارالله آخرین وضعیت میدانی، سیاسی و انسانی یمن را مورد بررسی و رایزنی قرار دادند. در این مذاکرات طرفین آخرین تحولات منطقه‌ای خصوصاً موضوع غزه را مورد بررسی قرار داده و خواستار توقف جنایات جنگی رژیم صهیونیستی و برقراری فوری آتش‌بس دائم و فراگیر شدند. در این گفت‌وگوها دو طرف همچنین بر لزوم حل و فصل سیاسی بحران یمن تأکید نمودند. مشاور ارشد وزیر در امور ویژه سیاسی از پیشرفت‌های حاصله در فرایند مذاکرات صلح استقبال کرده و آمادگی جمهوری اسلامی ایران جهت کمک به پیشرفت این روند را اعلام نمود.

سال سنجش استانداردهای حقوق بشر

حسین امیرعبداللہیان دیروز ۱۱ دی‌ماه و در ساعات آغازین سال نو میلادی با اشاره به تداوم جنایات صهیونیست‌ها در غزه که نزدیک به سه ماه از آن می‌گذارد و بیش از ۲۱ هزار شهید به همراه داشته، عنوان کرد: «سال ۲۰۲۴ در حالی به پایان رسید که نسل‌کشی و کشتار فلسطینی‌ها از سوی رژیم صهیونیستی، چشم‌انداز مبهمی از وضعیت آینده صلح و امنیت بین‌المللی به نمایش گذاشت: از همین جهت سال ۲۰۲۴ سالی سرنوشت‌ساز برای سنجش استانداردهای حقوق بشر خواهد بود.» امیرعبداللہیان همچنین یادآور شد: «مناسبات سال گذشته در عرصه بین‌المللی بیانگر تقویت گرایش کشورهای مستقل به چندجانبه‌گرایی و مشارکت فعال در سازوکارهای منطقه‌ای از چندجانبه‌بین‌المللی بود.» وی در پیامی سال جدید میلادی را به هموطنان مسیحی و ملت‌هایی که سال نو میلادی را جشن می‌گیرند و همچنین همتایان خود تبریک گفت و برای جهانیان در سال جدید میلادی آرزوی شادکامی، سعادت و صلح کرد.

فضای مثبت بین ایران و مصر

ناصر کنعانی، سخنگوی وزارت امور خارجه، روز دوشنبه در نشست هفتگی خود با خبرنگاران در پاسخ به سوال دیگری در ارتباط با ارتقای روابط ایران و مصر و همچنین تبادل سفر میان دو کشور نیز گفت: «روابط میان ایران و مصر براساس نقشه‌راهی که میان دو وزیر خارجه در دیدارشان در نیویورک بر مبنای نگاه رؤسای دو کشور ترسیم شده در حال پیگیری است، فضای مثبتی در میان دو کشور وجود دارد، گفت‌وگوها میان دو وزیر و رؤسای جمهور در حاشیه اجلاس سران کشورهای عربی-اسلامی در ریاض و گفت‌وگوی تلفنی اخیر میان مقامات انجام‌شده علاقه‌مند هستیم در چارچوب نقشه‌راه دو کشور روابط دو کشور اثرگذار در منطقه ارتقاء یابد و شاهد آثار مثبت در روابط دو جانبه باشیم.»